

Secta aleasă

Omul va începe, în sfârșit, să se armonizeze cu adevărat. Își va face un țel din a atinge frumusețea, dând mișcării membrilor sale cea mai desăvârșită precizie, intenționalitate și economie în munca sa, în mersul său și în joaca sa. Va încerca să ia în stăpânire mai întâi procesele semiconștiente și apoi pe cele subconștiente din propriul organism, precum respirația, circulația sângelui [și] reproducerea [...]. Specia umană, *Homo sapiens* coagulată, va intra din nou într-o stare de transformare radicală.

Lev Troțki, *Literatură și revoluție* (1924)

Războiul Statului Islamic pentru sfârșitul lumii a început pentru mine la fel cum a început pentru mulți alții: cu o lecție de etichetă.

În octombrie 2011, cu doi ani și jumătate înainte de proclamarea califatului lui Abu Bakr al-Baghdadi, am sosit la Cairo, capitala Egiptului și cel mai mare oraș din lumea arabă. Faptul că tot Cairo este și cel mai nemanierat oraș din lumea arabă e incontestabil; dacă îl iubești sau îl disprețuiești pentru impolitețea lui e o chestiune de gust. Vizitatorii care poposesc pentru puțin timp aici sunt trași pe sfoară de taximetriști sau terorizați de ghizii turistici și urcă în avionul spre casă declarând că e un oraș de escroci. Însă nesupunerea orașului dă adesea naștere unui tip productiv și admirabil de iscusință – artistică, socială, literară. Cu nouă luni înainte, ea făcuse din Cairo un creuzet al reînnoirii politice, când revoluția din Piața Tahrir îl destituise pe Hosni Mubarak și adusese în locul lui un guvern provizoriu condus de Frăția Musulmană, care era, așadar, mult mai favorabil politicii religioase. Acum, țara se confrunta

cu o soartă incertă și toate facțiunile unelteau, cu mai multă sau mai puțină pricepere, pentru a-și consolida avantajele.

În amurg, înainte ca luminile magazinelor și lămpile stradale să se aprindă, Cairo devine un oraș luminat de farurile mașinilor, iar praful și murdăria traficului de peste zi stăruie vizibil în aer. Într-o astfel de seară, la un miting politic din apropierea Pieței Tahrir, l-am cunoscut pe Hesham Elashry, pe atunci trecut puțin de cincizeci de ani, și i-am acceptat invitația la cină și la o plimbare. Hesham era un musulman implicat în politică. La vremea respectivă încă nu exista un Stat Islamic pe care să-l sprijine, dar se asociase cu alte persoane și grupuri cu înclinații jihadiste clare¹. Nu a ascuns motivația care îl făcea să stea de vorbă cu mine: voia ca să devin musulman.

Ne aflam în centru, în apropierea câtorva ministere și birouri guvernamentale. Când și când, zgomotul din trafic ne întrerupea dialogul. Dar am trecut întâmplător prin apropierea unei clădiri importante, unde punctele de control împiedicau intrarea multor mașini, așa că am avut parte de câteva minute de plimbare în liniște. Hesham umplea răstimpurile de tăcere. Instruirea mea a început cu postura corpului, atitudinea echilibrată și vestimentația. Ca să nu mă împiedic în gropile din trotuarul spart, săream de colo colo. Hesham mi-a încuviințat ritmul pașilor și a spus că și Profetul Mahomed mergea repede. „Profetul mergea iute”, a zis, „ca într-o alergare ușoară”. Mă corecta, politicos, literalmente la fiecare pas. Mașinile treceau foarte aproape de noi, mișcându-mi ușor firele de păr de pe antebraț și acoperindu-ne de fum. „Mergi pe partea asta”, mi-a spus luându-mă de braț cu brațul lui drept și interpunându-se, cavalereste, între mine și mașinile din trafic. „Profetul a spus să-i atingi pe alții cu mâna dreaptă, să ții ce e bun la dreapta ta.” Mi-a explicat importanța pașilor eleganți, mai cu seamă pentru femei; a părului tuns scurt în anumite zone ale feței și corpului și lăsat să crească în altele; a limbajului distins, atât la bărbați, cât și la femei, și a renunțării la dialectele de mahala în favoarea arabei clasice a Coranului, barocă și complexă.

Simțeam cum îmi îndrept ținuta și îmi corectez limbajul sub supravegherea lui. Putea fi amabil și ofensator în aceeași propoziție. „În islam, fiecare lucru se face într-o anumită manieră”, mi-a spus – există o manieră de a te scobi în dinți (cu un *miswak*, un

bețișor cu gust ca de ghimbir), o manieră de a te îmbrăca (cu pantaloni largi care se opresc la jumătatea gambei, dezvelind gleznele), o manieră de a mânca și de a bea. „Fără islam, ești ca un animal”, luând hotărâri doar pe baza instinctului și lăsându-te condus de plăceri josnice. („Mai rău decât un animal”, mi-a spus mai târziu alt jihadist. „Un animal trebuie să se supună lui Allah. El nu are suflet, nu are voință. Tu poți să nu te supui. Tu poți fi mai rău.”) Hesham m-a asigurat că Dumnezeu va fi răbdător. „Dacă devii musulman în seara asta, vei fi un musulman în fașă”, a zis el. Așa cum un copil învață să meargă agățându-se de obiecte ca să se ridice în picioare, împleticindu-se și căzând, era de așteptat ca și eu să mă clatin și să calc strâmb la început. Dar mi-a promis că în scurt timp voi pluti prin lume cu un aplomb plin de virtute. Voi plana la zece centimetri deasupra mizeriei de pe trotuare și a putreziciunii lumii muritoare – aflat în ea, dar fără să-i mai aparțin.

Programul Henry Higgins pentru șeici, care oferea o transformare extremă a sufletului meu, nu avea doar un scop personal, ci și unul politic. În anii următori, când predecesorii Statului Islamic din Irak au început să facă recrutări la nivel mondial, au pus accentul pe chestiunea transformării prin islam. Iar eu am înțeles din experiența proprie cu Hesham, care nu s-a încheiat cu acea plimbare printre gropi, că el nu a încercat să mă recruteze doar pentru a mă alătura religiei lui. Mă recruta într-o organizație statală care nu exista încă, un stat islamic care putea să semene, în ultimă instanță, cu *acel* Stat Islamic ce avea să vină.

Una din iluziile legate de Statul Islamic este aceea că a rășărit din neant, că a luat ființă schițându-se singur pe o foaie albă. Însă ar fi fost cu neputință să înfăptuiască atât de multe, și atât de repede, dacă nu ar fi existat milioane de indivizi care să-și dorească ceea ce Statul Islamic promitea. Iar în prozelitismul lui Hesham am detectat un apetit vorace.

Atât Hesham, cât și Statul Islamic aderă la o categorie mai largă de interpretări și practici islamice, numită salafism². Termenul „salafi” vine din expresia arabă *al salaf al salih* [predecesorii pioși], care se referă la primele trei generații de musulmani. Toți musulmanii sunniți își proclamă adorația față de acești musulmani dintâi și îi iau drept modele de conduită, după Profet³. Motivul acestei

venerări este o zicere a Profetului: „Cei mai buni din obștea mea sunt generația mea, cei care vin după ea și cei care le urmează acestora”⁴. Salafiții consideră Coranul, exemplul Profetului și faptele și credințele acestor bărbați și femei sursele lor principale de autoritate religioasă și resping opiniile multor musulmani din epocile ulterioare.

Reînviind calea salafului, ei tind să vadă în societatea actuală o lume decăzută și să-i socotească pe majoritatea musulmanilor care nu sunt salafiți ca fiind îndrumați greșit, deoarece modifică sau modernizează credința, depărtându-se de începuturile ei desăvârșite. Salafiții arată un dispreț aparte față de sufiți și šiiti. Ei susțin că atât sufiții, cât și šiitii se fac vinovați de idolatrie (*shirk*) din cauza practicilor lor inovatoare, îndeosebi venerarea sfinților și construirea de altare. Principala misiune a salafiților este eliberarea de păcat prin izbăvirea lumii de astfel de inovații. Unii salafiți au fost dispuși să folosească forța în acest scop. Cei mai mulți dintre jihadiștii violenți notorii, printre care Osama bin Laden și Abu Bakr al-Baghdadi, conducătorul Statului Islamic, erau jihadiști salafiți. Dat fiind că Profetul și adepții lui au trăit într-o perioadă a cuceririlor militare, exemplul lor istoric constituie un precedent de violență mai mult decât suficient pentru jihadiștii moderni.

Dar să-i iei drept model pe Profet și pe discipolii lui nu implică în mod necesar să adopți violența, iar a lupta în numele islamului nu e totuna cu a fi salafit. (În Cecenia și Libia, ca să luăm doar două exemple recente, sufiții au măcelărit armatele necredincioșilor.) Iar majoritatea salafiștilor sunt chietști politici care se feresc de violența politică și se concentrează asupra pioșeniei individuale. Salafismul, în forma codificată de Muhammad ibn ‘Abd al-Wahhab (1703-1792), este religia de stat a Arabiei Saudite, iar sistemul politic al țării consideră salafismul o cale de a determina populația să accepte în continuare ordinea existentă.

Salafiții manierați însă intră rareori în istorie și nici Hesham, nici Abu Bakr al-Baghdadi nu s-au numărat printre cei mai rafinați dintre indivizii de soiul lor. Ei cred că împotrivirea violentă față de o ordine politică a necredincioșilor este o virtute și o obligație. Această împotrivire se numește jihad. Cei care cred că ideologia Statului Islamic a răsărit precum zeița Atena, dintr-odată și pe

deplin formată, din țeasta lui Abu Bakr al-Baghdadi își vor vedea iluzia destrămată când vor observa transformarea lui Hesham și ascensiunea salafismului jihadist în ansamblul lui.

Ani la rând, mișcările precursore Statului Islamic au părut adormite. S-au trezit concomitent cu multe alte ideologii – socialism, panarabism, nasserism – în timpul revoluției din Piața Tahrir. În al treizecilea an de când Mubarak era la putere, activiștii au ocupat piața principală din Cairo pentru a protesta împotriva guvernării autoritare. Piața devenise un soi de grădină zoologică a acțiunilor politice, iar jihadiștii reprezentau doar o mică parte a ei. Diversitatea îi explica fie și parțial puterea de atracție. De la islamiștii stricti la adepții laicismului în stilul mișcării Occupy, oricine își putea găsi eroii pe baricade.

Totuși, piața avea un ritm circadian care favoriza grupări diferite la ore diferite din zi sau din noapte. Tinerii activiști democrați laici își puneau la punct planurile în mici adunări ținute pe iarbă până seara târziu. După miezul nopții însă, când tinerii dormeau ori plecau acasă, mulțimea din piață se rărea și populația ei îmbătrânea cu douăzeci de ani. Salafiții cu bărbi cenușii apăreau precum vârcolacii – prea bătrâni ca să apere baricadele, dar suficient de tineri ca să urmărească evoluția situației cu atenție, fiind foarte interesați de rezultat.

Membrii generației mai vârstnice ședeau izolați sau în grupuri mici și mulți dintre ei îmi povesteau fără rețineri cum se feriseră toată viața de serviciile de securitate ale lui Hosni Mubarak și ale predecesorilor lui, Nasser și Sadat. După asasinarea lui Sadat, în 1981, de către Khalid al Islambuli, un tânăr ofițer din orașul Mallawi din centrul Egiptului, Mubarak a ordonat arestarea acestor suspecți cucernici și neobișnuiți. Mai mulți dintre vârstnicii aflați în piață susțineau că l-au cunoscut pe Ayman al Zawahiri, pe atunci adjunctul lui Osama bin Laden, iar acum succesorul acestuia la conducerea al-Qaida. Mulți fuseseră închiși și torturați. Ceilalți fuseseră siliți să intre în ilegalitate și, de-a lungul anilor 1980 și 1990, ori de câte ori își făceau apariția, guvernul îi vâna ca pe niște câini de prerie.

În acea perioadă, islamiștii egipteni s-au împărțit în două categorii largi. Prima opera sub stindardul Frăției Musulmane, ai cărei membri cochetaseră cu violența încă de la înființarea grupării, în

1928, dar acum erau predominant nonviolenți. A doua era alcătuită din oameni persecutați mult mai obsesiv de guvernul Mubarak, care aprobau violența. Dintre aceste din urmă grupări, cele mai însemnate erau Jihadul Islamic și Gama'a Islamiyya (Grupul Islamic), ambele implicate anterior în asasinarea lui Sadat și purtând semnul puritanismului salafit. Nonviolența Frăției Musulmane, care a luat forma activismului comunitar și ulterior a campaniilor democratice, a atras o susținere mai profundă din partea populației, iar succesul pe care l-a înregistrat în alte țări sugera că strategia ei ar putea da roade. În Turcia, Partidul Dreptate și Dezvoltare al lui Recep Tayyip Erdoğan – o versiune formală a Frăției – a ajuns la conducerea țării după alegerile din 2002, iar Hamas, o grupare ai cărei membri purtau centuri cu explozibil și care avea legături cu Frăția, guvernează Gaza din ianuarie 2006, când a învins partidul relativ laic Fatah.

Salafiții din piață îi priveau cu suspiciune pe islamiștii din Frăția Musulmană care purtau urne de votare. Erau îngrijorați că Frăția va deveni principalul beneficiar al revoluției, împiedicând astfel orice șansă de răsturnare violentă a regimului. Nimic din scriptura și din istoria *salaf* nu sprijină ideea că Mohamed ar fi vrut ca obștea lui să fie condusă de toți oamenii – evlavioși și neevlavioși, învățați și laici –, votul fiecăruia având aceeași însemnătate. Frăția accepta concepția modernă asupra statului, cu politică făurită prin compromis și cu granițe și relații stabilite prin învoială cu țările nemusulmane. Salafiții extremiști respingeau categoric aceste compromisuri și limitări, preferând un proces constant de extindere islamică forțată – un jihadism *sans frontières*. Alarmantă era și apariția, în urma revoluției, a unei categorii de democrați salafiți, categorie pe care unii ar fi socotit-o anterior o contradicție în termeni. Ispitele democrației amenințau să submineze modelul autoritar la instituirea căruia mulți jihadiști munciseră îndelung⁵.

Totuși, salafiții îl urau pe Mubarak și mulți erau dispuși să aștepte să vadă dacă Frăția, în cazul în care reușea să preia puterea, va governa într-o manieră strict islamică. La șaptesprezece zile după începerea protestelor, în clipa în care vicepreședintele Omar Suleiman a anunțat demisia lui Mubarak, mă aflam lângă un bărbat mai în vârstă, la câțiva metri de Muzeul Egiptean, emblematica clădire neoclasică trandafirie care adăpostește masca de aur a lui